

POSTKORT OMKRING FREDERIKSBROEN I ODENSE

Carsten Fladmose Madsen

Indledning

De fleste vejbroer har fire hjørner. Et højre og et venstre hjørne i broens ene ende og et højre og et venstre hjørne i broens anden ende. Ud over broen selv kan ethvert af de fire hjørner have sin egen historie og kan optræde på postkort.

I denne artikel beskrives en af Odenses vejbroer og dens fire hjørner, som med købmandsgård, tobaksfabrikation, værtshuse og bådudlejning har optrådt på postkort. Samtidig har broen været et yndet sted for postkort-fotografer, når der skulle fotograferes motiver fra de tilliggende dele af Odense Å.

*Et tidligt postkort med
Hilsen fra Odense. Motivet
viser Odense Å set fra
Frederiksbroen mod vest.
Bagerst ses tårnet på Sct.
Knuds Kirke og til højre
ses skorstene fra
industrikvarteret bag
Nedergade.*

Ukendt udgiver. Ubrugt.

Samme motiv.

*W. E. L. 232. Postsendt
og stemplet 1909.*

Odense Å set mod øst og Frederiksbroen. Motivet viser de store industribygninger, blandt andre Blumensaadts Sæbefabrik og Hagen & Sivertsens Æskefabrik og Stentrykkeri, som strækker sig ud mod åen. Frederiksbroen ses bagerst mod højre.

P. A. 551. Ubrugt.

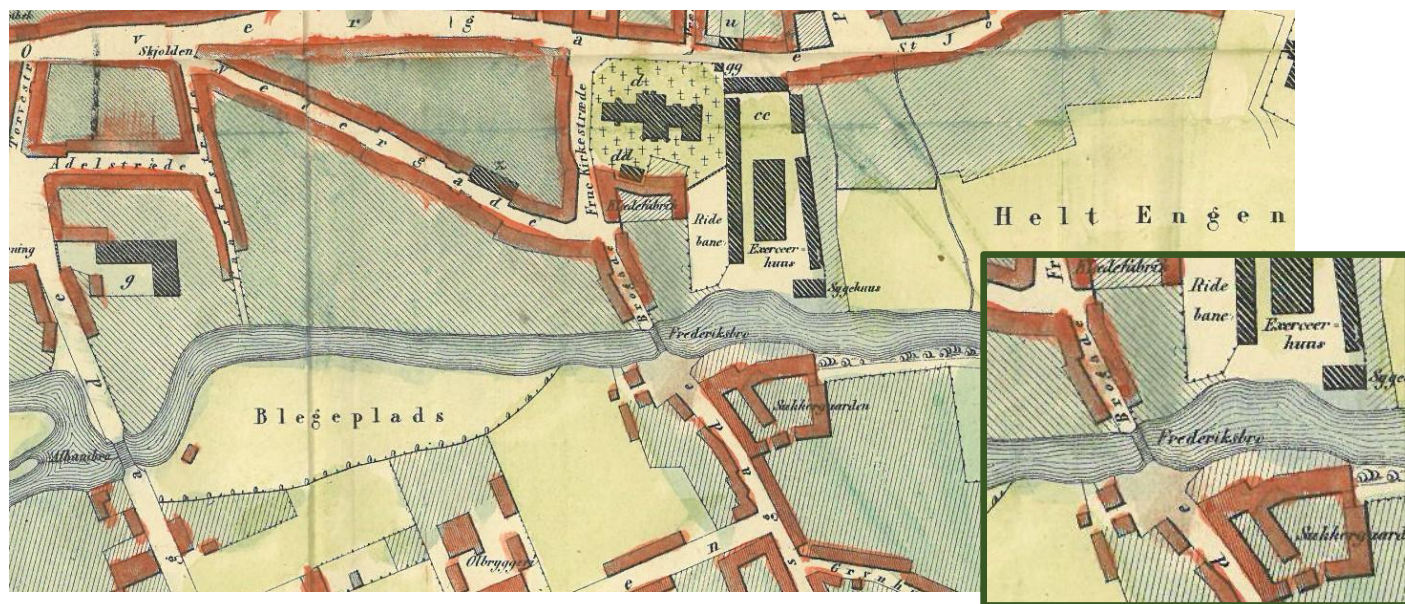
Frederiksbroen

Odense har siden sin tidlige tid været placeret tæt ved det store vandløb, Odense Å, og en del af trafikken ind og ud af byen har derfor måtte krydse åen. På det tidligst kendte kort over Odense, Braunius' kort fra 1590erne, ses flere overgangssteder over åen. Et af disse overgangssteder var Møllebroen, oprindeligt benævnt Møglebroen (*bro over et stort vandløb, møgle er et ældre udtryk for noget stort*), hvor trafikken fra Svendborg og det sydlige Fyn og senere også fra Nyborg blev ledt til og fra Odense. Broen er nævnt første gang i 1257. Der var tale om en bro bygget på træpæle i åen og belagt med planker og ler. Åen var på dette sted fem meter bred og derfor var broen af en anseelig størrelse, deraf det tidlige navn, men den havde på grund af sin konstruktion en ringe holdbarhed, som gjorde at broen flere gange måtte genopbygges. I 1700-tallet var det beskrevet, at det var forbundet med livsfare at passere broen og efter flere reparationer var broen fra september 1787 spærret indtil videre på grund af en omfattende reparation. Det var således stærkt tiltrængt da træbroen i 1844 blev erstattet af Danmarks første vejbro i støbejern. Det

imponerende støbejernsarbejde blev udført af det lokale Allerups Jernstøberi og Maskinfabrik, grundlagt i Odense 1836 af jernstøber Mathias Peter Allerup, i samarbejde med den odenseanske murermester Frost og ingeniørkaptajn Peter Recke. Der blev givet ti års garanti på broen, der fortsat i dag består selv om den oprindelige vejbane på broen naturligvis er udskiftet flere gange. Tilbage af det imponerende bygningsværk står i dag de oprindelige brofag og det oprindelige gelænder.

Den nye bro blev indviet af kronprins Frederik, senere kong Frederik den 7., og hans far kong Christian den 8. Broen blev indviet på kronprinsens fødselsdag den 6. oktober 1844 på tidspunktet hvor kronprins Frederik var guvernør over Fyn og boede på Odense Slot og broen fik naturligvis navnet Frederiksbroen.

Ved den nordlige ende af Frederiksbroen lå en af byens porte. Det var ved byportene at konsumtionen, afgiften, blev betalt ved indførslen af varer til købstaden. Denne afgift bortfaldt i 1852 og byportene mistede derefter deres betydning og blev snart efter revet ned.

Frederiksbroen ses midt på dette bykort fra 1861. Nord for åen ligger Brogade og Frue Kirkestræde, som munder ud i Overgade, der forløber øverst. Nedenfor Overgade forløber Nedergade skråt ned til Brogade. Syd for åen ligger Frederiksgade.

Em. Bærentzen & Co. Lith. Inst. 1861.

Frederiksbroen set mod Brogade op imod Vor Frue Kirke, som ses bagerst. Kamtakningen på gavlen til venstre for broen (det oprindelige Brogade 3) og kamtakningen, som også fandtes på det oprindelige Brogade 8 (beliggende overfor) var tiltænkt at udgøre en arkitektonisk helhed sammen med det kamtaktede tårn på Vor Frue Kirke.

Stenders Forlag 7195. Postsendt og stemplet 1915.

Brogade

I retning mod nord og mod gaderne i Odense lå Brogade, som forbandt Frederiksbroen med Frue Kirkestræde, det lille stræde som førte forbi Vor Frue Kirke op til Hotel Postgården. Inden Frue Kirkestræde afgik Nedergade, der nærmest som en genvej førte op mod Torvet i Odense.

Nedergade blev i 1888 forlænget hen over den oprindelige Brogade 2, hvor en gammel gård blev nedrevet og en ny bygning, Brogade 2, blev opført af sadelmager Nielsen. Han forinden i 1881 havde opført nabobygningen Brogade 4. Den nye Brogade 2 blev opført som hjørnebygning for Brogade og den nye forlængelse af Nedergade og der blev i 1904 indrettet bageri i kælderen og butikslokale mod Brogade ejet af trikotagehandler Christoffersen. I 1906/1907 blev lokalerne overtaget af købmand og kaffehandler Martin P. Birkelund (født 1866). Martin Birkelund drev forretning til omkring 1936, hvorefter hans hustru Caroline Birkelund (født 1864) videreførte forretningen nogle år.

Frederiksbroens Kaffeforretning.

*Reklamemærkat. Odense Litografiske Anstalt.
No. 71. 55-40 mm.*

Ved siden af Brogade 4, var en gård i 1854 brændt og ejeren vognmand Steffensen havde forladt stedet hvorefter møllebygger S. Hansen opførte to ejendomme, Brogade 6 med port ind til baggården, solgt til købmand Boesen, og Brogade 8, solgt til høker Rasmussen.

I 1863 betød en ændring i toldlovene, at det blev mere rentabelt af fremstille tobak i Danmark og da ydermere konkurrencen fra tobaksfabrikkerne i de danske hertugdømmer, som blev tabt i 1864, nærmest forsvandt, var der op igennem 1860'erne en stigende interesse sig for at fremstille tobak i Danmark. I 1867 var der i Odense to tobaksfabrikker og i maj måned 1868 åbnede Hans Nielsen sin tobaksfabrik med et lille butiksudsalg i Brogade 6. Hans Nielsen, som var født i 1841, havde deltaget i krigen i 1864 som menig og underkorporal og blev senere indstillet til kong Christian den 9.s erindringsmedalje. Hans Nielsen drev sin tobaksfabrik i et lille baghus til ejendommen med seks skoledrenge som arbejdskraft. I 1869 ansatte Nielsen en fabrikssvend og en lærling og i 1871 anskaffede han to borde til tobaksspinding og han inddrog mere plads til fabrikationen ved at leje lokaler også i forhuset. I 1872 købte Nielsen bygningen på Brogade 6, som han nu indrettede til produktion af skråtobak på førstesalen og til cigarrulning på loftsetagen. Butikken fortsatte i forhuset ligesom produktion af røgtobak fortsatte i baghuset.

H. Nielsens Cigar & Tobaksfabrik. Hestevogn i Brogade udenfor fabrikkens butikslokale. Uvist, hvem kusen er.

Fotografisk postkort. Ubrugt.

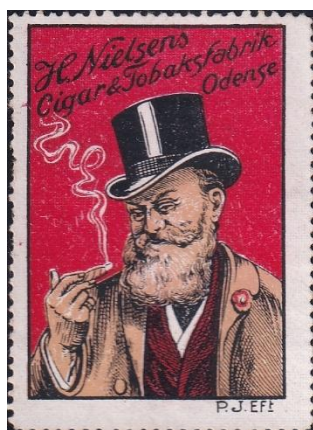

Hans Nielsen havde sans for reklame. Her reklamerer han på postkort i to forskellige versioner, begge med skrivefelt og adressefelt på tekstsiden. De to tilsyneladende reklamemærkater på det øverste kort er trykt med i motivet.

Øverst: Hagen & Sievertsens Etbl. Uden nummer. Ubrugt.

Nederst: C. A. Mortensen & Co. Uden nummer. Postsendt og stemplet i Tyskland 1911.

Ved tilkøb af arealer og bygninger blev både Brogade 8 ud til åen i 1882 og Brogade 4 i 1886 inddraget. Da Nedergade i 1888 blev forlænget hen over Brogade til Provstegade blev en række bygninger på området omkring den gamle provstegård bagtil nedrevet og genopført som tobaksfabrik. Brogade 8 blev nedrevet og nyopført i moderne stil og sammenbygget med Brogade 6 til beboelse samt pakhus og sidehus til tobaksfabrikken.

De nederste røde mærkater antages at være fra fabrikkens sene periode.

Hans Nielsens sans for reklame viste sig også i form af anvendelsen af forskellige mærkater, som ud over at reklamere formentlig også har været anvendt på blandt andet kuverter og regninger samt på emballage.

Der var ikke plads til flere udvidelser omkring Brogade og da den store produktion fortsat krævede udvidelser, blev det nødvendigt af leje lokaler i det nærliggende Hotel Postgaarden ved enden af Frue Kirkestræde. I 1896 beskæftigede tobaksfabrikken omkring 155 arbejdere, hvoraf 110 var børn og unge. Hans Nielsen, som siden 1903 var tituleret som kancelliraad, døde i december 1908. Sønnen

Julius Frederik Arnold Nielsen, født 1871, overtog i januar 1909 tobaksfabrikken, hvor han siden 1902 havde været en del af ledelsen.

Brogade 8 med den nye bygning som almindeligt postkort og som julekort med privat tiltryk af jule- og nytårshilsen fra Julius Nielsen og hustru.

Stenders Forlag 852.

Øverste kort postsendt og stemplet 1903.

Nederste kort postsendt og stemplet 1902. Sendt til tobaksfabrikant C. Petersen jr., Horsens.

Julius Nielsen boede i ejendommen fra omkring 1905 til 1920. Ejendommen blev omkring 1924 solgt til tobaksfabrikant N. Rasmussen, som drev fabrikken til 1934, hvor Carl Møller fortsatte fabrikken under navnet H. Nielsens Eftf. Cigar- og Tobaksfabrik. Tobaksfabrikken ophørte omkring 1940.

I 1928 blev nogle af lokalerne overtaget af skotøjsfabrikant L. Petersen, som på adressen drev Odense Skotøjsfabrik til 1940.

Efter en årrække med beboelse og skiftende erhverv åbnede i ejendommen i 1973 et værtshus under navnet Pub 6-8 inspireret af det engelske pub-miljø. Ejerne var Erik Bill Rasmussen og Knud Werner Olsen. Erik Bill Rasmussen havde allerede en Pub i Kongensgade 47 under navnet Bills Pub og de to pubber var fuldstændig identiske i deres opbygning og indretning. Pubben blev i 1974 bortforpagtet og fortsatte under et nyt navn Salt & Peber. I 1976 vendte man tilbage til det gamle navn Pub 6-8 og herefter havde pubben flere forskellige navne og ejere inden pubben lukkede som værtshus i 2001. Der er nu kun boliger i ejendommen.

Ved det modsatte hjørne af Brogade og Frederiksbroen var der også beværtning og her startede historien som værtshus meget tidligere da Hans Otto Mortensen (født 1852) fra 1891 til 1929 drev Café Aalykke, oprindeligt på adressen Brogade 1. Ejendommen ændrede i 1927 husnummer til Brogade 3.

*Frederiksbroen
med Brogade 3 til
venstre og
Brogade 8 til højre.*

*W. E. L. Uden
nummer. Postsendt
og stemplet 1909.*

Café Aalykke med indgangspartiet ud mod Odense Aa. Aaen er gået over sine breder i 1924.

Fotografisk postkort. Ubrugt.

Den nye Café Aalykke i bygningen fra 1934 med udlejning af robåde. Navnet Aalykke er bevaret og ses øverst på gavlen.

Stenders Forlag 512. Ubrugt.

I 1929 overtog Charles Nielsen (født 1874) caféen, som dengang lå i kælderetagen og med indgang fra å-siden. Fra samme sted som indgangen var der også udlejning af robåde. Bådudlejningen, som blev forestået af Jolle-Mads, var etableret i hvert fald i 1928 og fortsatte til 1954 og ofte var der lang kø for at leje en båd. I 1930'erne kostede det 25 øre at leje en båd for en time, som var den tid det tog at ro fra Frederiksbroen til Ejby Mølle og retur.

*Robåde på
Odense Å
omkring
Frederiksbroen.
Bådene er
formentlig lejet
hos Jolle-Mads.*

*Udgiver
ukendt. 3011.
Ubrugt.*

Charles Nielsen ønskede at caféen fik indgang fra Brogade og var beliggende i stueplan. Sammen med ejeren af bygningen blev der i 1934 opført en ny bygning, nu med adressen Brogade 5. I 1935 var det Mary Petersen, som stod for forpagtningen, men allerede senere samme år var Charles Nielsen tilbage som forpagter indtil 1948. Herefter fra 1948 til 1955 var Else Rasmussen forpagter og fra 1955 til 1957 Bertha Henriksen. I 1957 skiftede stedet navn til Borgervinstuen og fortsatte herefter med forskellige forpagtere og beværtere og under flere forskellige nye navne gennem årene som Alexis Nightclub, Broen, Café Broen, Café Aaen og sluttelig som sportsrestaurant med navnet Café Offside, som også nu er lukket og på nuværende tidspunkt står lejemålet tomt.

*Borgervinstuen.
Mærkat/tændstiketiket fra 1980'erne.*

Knud Jensen. 3669.

Frederiksgade

Syd for åen gik for mange år siden en hullet og pløret vej fra den gamle træbro mod Svendborg og senere også mod Nyborg. Her udenfor Mølleporten og den gamle bro lå der kun en spredt samling huse og gårde. Efter anlæggelsen af Frederiksbroen i støbejern blev vejen sydover imidlertid forbedret og fik sit eget navn, Frederiksgade, også opkaldt efter kronprins Frederik. Området syd for åen blev nu en aktiv del af byen og voksede med såvel boliger som industri i form af blandt andet jernstøberi og bryggeri ligesom en stor købmandsgård, som tidligere havde været sukkerraffinaderi, nød godt af den tættere forbindelse til byen.

Denne købmandsgård havde siden det syttende århundrede ligget ved den østlige del af Frederiksgade ved det østlige hjørne af broen syd for åen. Gården var i 1761 solgt til et interessentselskab med henblik på anlæggelse af et sukkerraffinaderi, som efter ombygninger og tilbygninger drev sukkerfremstilling på baggrund af vestindisk rørsukker indtil 1830'erne. Da sukkerproduktionen ophørte, blev bygningerne med navnet Sukkergaarden i 1842 købt af købmand Elias B. Muus (1805 – 1893), som havde drevet en omfattende kornhandel fra sin hjemby Kerteminde og nu også fra Odense sammen med købmandshandel. Omkring 1887 blev Sukkergaardens butikslokaler, kaldet kramboden, forpagtet til en af Muus' betroede medarbejdere Wilhelm

Frederiksgade 2 og 4 med Sukkergaarden set i sydlig retning. Bemærk den ubrudte husrække bagerst helt mod syd. Husrækken blev ved anlæggelsen af Christiansgade gennembrudt.

Reklamepostkort. Udgiver ukendt. Uden nummer. Postsendt og stemplet 1909.

R. Maegaard, som herefter drev en omfattende købmandshandel, der også omfattede blandt andet cement og trævarer.

Wilhelm R. Maegaards Kolonial-forretning.

*Reklamemærkat. Odense Litografiske
Anstalt. No. 35. 55-40 mm.*

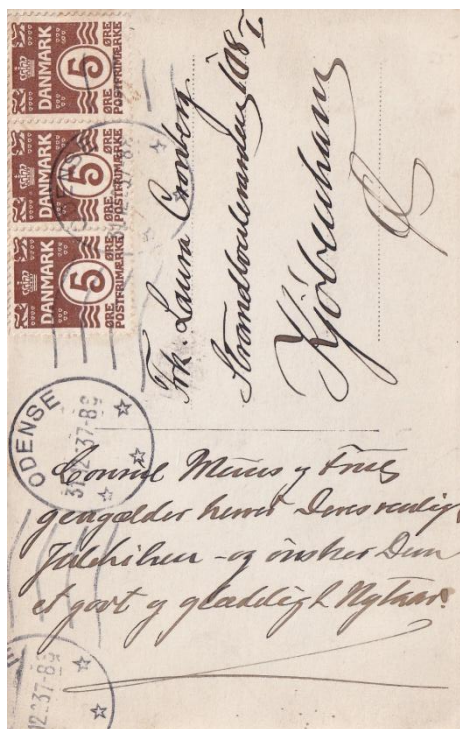
Købmands- og grovvarehandelen blev drevet under navnet "Elias B. Muus (Wilh. R. Maegaard) Korn- og Foderstofforr." frem til 1962/63.

Elias Muus foretrak at holde sig til grossist-leddet og virksomheden, som var førende indenfor korn og foderstoffer fortsatte i familiens eje til 1981, hvor firmaet blev solgt til Superfos. I de følgende år var Sukkergaarden bopæl for efterkommere af Muus-familien.

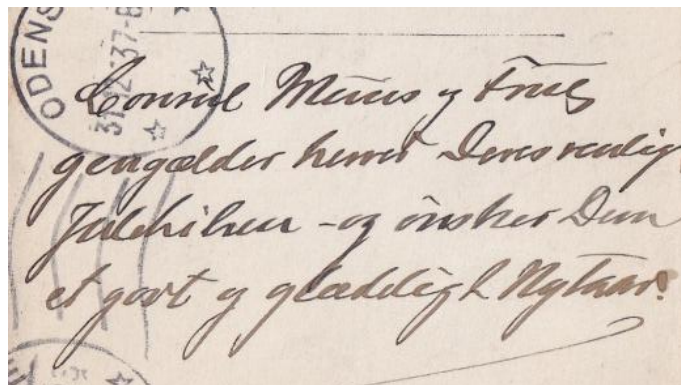

Frederiksbroen set mod syd med Sukkergaarden beliggende ned til Odense Aa.

Fotografisk postkort. Postsendt og stemplet 31. december 1937. Skrevet af Consul Thorbjørn Muus, der på dette tidspunkt var indehaver af virksomheden.

Skrivesiden ned Consul Muus og hustrus tak for julehilsen.

I dag er Sukkergaarden omdannet til boliger. På en del af Sukkergaardens område blev der med tilslutning til Frederiksgade i 1896 anlagt en gade, Christiansgade, som fik sit navn efter daværende Prins Christian, senere Kong Christian den X.

Frederiksgade set mod nord og Frederiksbroen med Sukkergaarden til højre. Helt til højre ses Christiansgade ført igennem til Frederiksgade, hvorved der dannes et hjørne på Sukkergaardens bygningskompleks.

Stenders Forlag 180. Postsendt og stemplet 1927.

På den modsatte side af Sukkergaarden, mod vest, lå Frederiksgade 7, bag en lille åben plads mod åen. De laveste numre, 1,3 og 5, lå alle trukket tilbage i forhold til gaden, hvilket skabte den åbne plads. Alle bygningerne 1 – 7 blev omkring 1938 nedrevet og erstattet af et nyt byggeri, som fortsat består.

Frederiksbroen og Café Broholm set fra Brogade i retning mod syd og mod Frederiksgade.

Husnumrene 1, 3 og 5 ligger tilbagetrukket mod højre og ses ikke.

J. Pedersen, Odense. Uden nummer. Postsendt, ulæseligt stempel.

Frederiksbroen og Frederiksgade. Samme motiv tilsyneladende optaget fra bygningen, der rummer Café Aalykke.

Stenders Forlag 8967. Postsendt og stemplet 1911.

I Frederiksgade 7 lå Café Broholm. Det er ganske begrænset, hvad der kendes til caféens virke. Den er etableret efter 1900 og blev i 1905 drevet af gæstgiver Jens Frederik Christian Hansen. Det var på denne café en beruset tjenestekarl i 1916 angiveligt blev bestjålet for 100 kroner af restauratørens hustru sammen med en tjenestepige i huset. Tjenestekarlen havde været i Odense, hvor han skulle hente 130 kroner til sin husbond og på vej hjem havde han drukket de 30 kroner op, inden han i stærkt beruset tilstand blev lagt til at sove i Café Broholm og mistede de resterende af husbondens penge. Det er uklart, hvornår caféen blev nedlagt og om den har været flyttet til en anden adresse på Frederiksgade, idet der ikke i vejviseren ses gæstgivere eller restauratører på Frederiksgade 7 efter 1912.

*Frederiksbroen og
Frederiksgade.
Café Broholm er
nu nedlagt.*

*Stenders Forlag
328. Postsendt og
stemplet 1948.*

Afslutning

Frederiksbroen er fortsat en vigtig del af vejnettet i Odense og dens betydning for samfærdslen er nærmest uvurderlig. Broen og de tilliggende gader er i dag, trods den smalle passage, væsentligst at betragte som gennemkørsel og der er ikke levnet meget fra det oprindelige gademiljø. Dette er formentlig også en del af forklaringen på, at broen og gaderne ikke optræder på nyere turist-postkort.

Frederiksbroen og dens smukke jernfundament set fra pladsen for den tidligere bådudlejning en sommerdag. I baggrunden ses den moderniserede Sukkergaarden.

Foto 2025.

Den forgyldte udsmykning med Odense-liljen består fortsat på gelænderet ved broens sydlige hjørner. Tilsvarende udsmykninger ved broens nordlige hjørner forsvandt i forbindelse med en renovering af broen.

Foto 2025.

Med artiklen er Frederiksbroen, dens fire omkransende hjørner og de tilliggende gader beskrevet ud fra en række postkort og et minimalt uddrag af foreliggende historiske oplysninger, som kan placere postkortene i historien. Hvor den nedskrevne historie oftest kan supplere postkortene, så er her også eksempler på det modsatte at postkort og andre samlerobjekter kan supplere den nedskrevne historie.

Juli 2025/cf